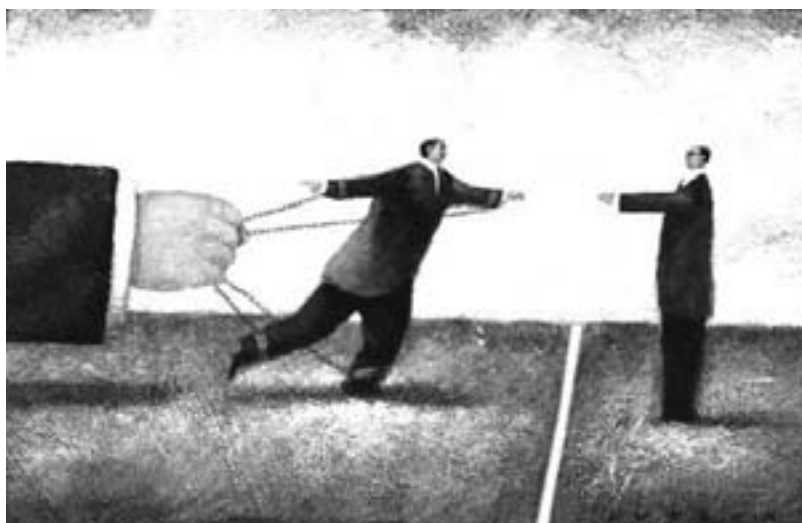

مقاله وارده

موانع داخلی سرمایه‌گذاری خارجی در ایران

مقدمه

یکی از راه‌های توسعه کشورها، سرمایه‌گذاری خارجی است. سرمایه‌گذاری خارجی عبارتست از به کارگیری سرمایه‌های خارجی در یک بنگاه اقتصادی جدید یا موجود پس از اخذ مجوز. عمده‌ترین روش‌های جذب سرمایه‌گذاری خارجی عبارتست از:

(۱) روش وام‌گیری.

(۲) روش جذب سرمایه‌های مستقیم خارجی.

بسیاری از کشورهای در حال توسعه برای دستیابی به سرمایه مورد نیاز دو روش مذکور را تجربه کرده‌اند. به طور مثال، آمریکای لاتین روش وام‌گیری را به کار گرفته و کشورهای جنوب شرقی آسیا روش جذب سرمایه مستقیم خارجی را استفاده کرده‌اند. موفقیت گروه دوم و شکست اکثر کشورهای گروه اول باعث شده است که بیشتر کشورها روش دوم را برگزینند. سرمایه‌گذار خارجی به دنبال مکانی است تا بتواند سود بالاتری را نصیب خود سازد و در پی بازار مناسبی است که موفقیتش را تضمین کند.

کشور ایران به رغم قابلیت‌هایی که در جذب سرمایه‌گذاری خارجی دارد اما نتوانسته است در این زمینه موفقیت لازم را کسب نماید. این عدم موفقیت به دلیل وجود یک سری موانع موجود بر سر راه سرمایه‌گذاران است که در طول این مقاله سعی شده به آن اشاره شود.

اهمیت موضوع

از دیرباز تشکیل سرمایه از نظر اقتصاددانان موضوعی پراهمیت به شمار می‌آمده است. در این میان، انگیزه‌هایی وجود دارد که به کمک آن می‌توان سرمایه‌گذاری خارجی را به گونه‌ای پایدار

از بین ببرد. لذا ذکر این مساله که کشور ما چقدر توانسته است با وجود این موانع، سرمایه‌های خارجی را جذب نماید؟ می‌تواند موضوع مهم و در خور توجهی باشد.

در اینجا لازم است به پرسش‌هایی در مورد سرمایه‌گذاری خارجی در ایران پاسخ داده شود:

۱- موانع سرمایه‌گذاری خارجی در ایران چیست؟

۲- بخش خصوصی تا چه اندازه در جذب سرمایه می‌تواند موثر باشد یا نقش دارد؟

۳- همانگونه که جهانی شدن در بسیاری از کشورها باعث ورود سرمایه شده، آیا در ایران هم می‌تواند این گونه باشد؟

۴- آیا ملحق شدن به سازمان جهانی تجارت می‌تواند به جذب سرمایه کمک کند یا پیامدهای منفی به دنبال دارد؟

۵- آیا قانون جدید توانسته مشکلات سرمایه‌گذاری را برطرف کند؟

دادن پاسخ‌های روشن به پرسش‌های مطرح شده نیازمند بررسی‌های بیشتر است.

افزایش داد و تاثیر آن را بر فرایند توسعه در کشور میزبان دو چندان کرد از جمله توسل به اقداماتی مانند در نظر گرفتن انگیزه‌های مالیاتی، تضمین‌های مختلف سرمایه‌گذاری و کمک‌های مالی به سرمایه‌گذاران خارجی. به نظر می‌رسد که سیاست‌های اتخاذ شده توسط کشورهای سرمایه‌پذیر به‌ویژه در زمینه جذب و کنترل سرمایه‌های سرگردان بین‌المللی از اهمیت زیادی برخوردار باشد. بنابراین، با پذیرش این مساله که شکاف پس‌انداز و سرمایه‌گذاری در کشورهای در حال توسعه از طریق پس‌اندازهای داخلی پوشش نمی‌یابد و از طرف دیگر، بازارهای مالی این کشورها مراحل ابتدایی خود را می‌گذرانند، اهمیت شناخت این پدیده اقتصادی را در دهه‌های اخیر دو چندان نموده است.

شناخت پتانسیل‌ها و توانایی‌های کشورمان در جذب سرمایه‌های خارجی و پیاده کردن سیاست‌های درست می‌تواند مقداری از مشکلات جذب سرمایه‌گذاری را

همانگونه که می‌دانیم، بیشتر سرمایه‌گذاران تمایل به همکاری با بخش خصوصی دارند پس با اجرای سیاست‌های درست می‌توانیم این بخش را در امر جذب سرمایه‌گذاری فعالتر کنیم. با وجود مشکلات زیرساختی کشورمان، عضویت در سازمان جهانی تجارت تا حدی می‌تواند باعث به وجود آمدن مشکلاتی برای فعالیت‌های اقتصادی در داخل کشور شود.

از دیدگاه قانون جلب و حمایت سرمایه‌گذاری‌های خارجی، توسعه عمران و آبادی و گسترش فعالیت‌های تولیدی در کشور منظور اصلی از سرمایه‌گذاری خارجی است. رابطه سرمایه‌گذاری خارجی و توسعه بدین گونه می‌باشد که سرمایه‌ها و منابع تولید در این کشور باید به گونه‌ای تجهیز شوند تا نرخ سرمایه‌گذاری مولد در حدی باشد که رشد اقتصادی بیشتر از رشد جمعیت شود.

از آنجا که اقتصاددانان موتور رشد و توسعه اقتصادی را سرمایه می‌دانند، تزریق به اقتصاد از دیدگاه نظری توجیه‌پذیر می‌شود. اقتصاددانان بیشماری نظیر آدام اسمیت، دیوید ریکاردو، هارود دومار و آرتور لویس کم و بیش به بحث در مورد تشکیل سرمایه‌گذاری و رابطه آن با رشد اقتصادی پرداخته‌اند.

اسمیت قبل از تقسیم کار، تراکم سرمایه را شرط رشد و توسعه می‌داند. شرایط رشد از نظر دومار افزایش پس‌انداز و تراکم سرمایه است. بر طبق نظریه رشد نئوکلاسیک که از تابع کاپ-داگلاس استفاده می‌کند، رشد تولید تابعی از تراکم سرمایه می‌باشد. نمونه‌هایی مانند کشور سنگاپور وجود دارد که به دلیل موقعیت جغرافیایی آن از لحاظ تجاری مهمترین مرکز بازرگانی بین اروپا، اقیانوس هند و اقیانوس آرام است و به صورت یکی از بنادر بزرگ آزاد تجاری جهان در آمده است. این کشور از پیشرفته‌ترین فرودگاه‌ها و شبکه‌های ارتباطی برخوردار است و سومین مرکز پالایش نفت جهان پس از هوستون و رتردام هلند، در این کشور

قرار دارد. این کشور به خاطر داشتن نیروی کار ماهر و طبقه‌متوسط قوی در سیاست‌های عمرانی بر کارایی و رشد اقتصادی تاکید زیادی داشته و به منظور توسعه، با تجدید نظر در ساختار اقتصادی خودش از جمله به

شناخت پتانسیل‌ها و توانایی‌های کشورمان در جذب سرمایه‌های خارجی و پیاده کردن سیاست‌های درست می‌تواند مقداری از مشکلات جذب سرمایه‌گذاری را از بین ببرد.

وجود آوردن ساده‌ترین شرایط مربوط به مقررات و کنترل در زمینه سرمایه‌گذاری مستقیم موفق به جذب مقادیر قابل توجهی سرمایه خارجی شده است. بیشترین موفقیت سنگاپور تکیه بر بخش‌های مهمی است که در جذب سرمایه‌گذاری خارجی موثر بوده‌اند نظیر بخش‌های شیمیایی، انرژی، الکترونیک و الکترونیک. کشور مالزی با اجرای یک سری سیاست‌ها مانند سیاست درهای باز، حفظ ارزش پول رسمی و مقابله با درخواست‌های صندوق بین‌المللی پول مبنی بر کاهش ارزش پول این کشور باعث رشد سریع اقتصادی کشور در سال ۱۹۸۹ (به میزان ۱۲/۶ درصد) گردید.

مالزی یک سری عوامل تشویقی از لحاظ مالی، خدماتی و تسهیلاتی فراهم نموده که باعث جذب سرمایه خارجی شده است.

اما در مورد ایران، عمده‌ترین و زیربنایی‌ترین مانع سرمایه‌گذاری مشکل قانونی است. نارسایی‌های موجود در قوانین و مقررات ایران باعث شده است که سرمایه‌گذاران چشم‌انداز روشنی از سرمایه‌گذاری خود نداشته باشند، از جمله

این مشکلات می‌توان به برخی از اصول قانون اساسی به ویژه اصول ۸۱، ۴۴ و ۱۳۹ اشاره کرد. به طور مثال، طبق اصل ۸۱ قانون اساسی به نقل از کتاب سرمایه‌گذاری خارجی در ایران (ص ۹۵) روشن نیست که چه امتیازاتی به خارجیان تعلق می‌گیرد.

در اصل ۴۴ به علت اینکه بیشتر سرمایه‌ها در دست دولت می‌باشد و از آنجا که بیشتر سرمایه‌گذاران تمایل به همکاری با بخش‌های خصوصی دارند لذا این قانون باعث عدم استقبال سرمایه‌گذاران در مشارکت می‌شود. سرمایه‌گذاران بیشتر تمایل دارند که قوانین بین‌المللی حاکم بر سرمایه‌گذاری در کشور باشد و از طرف دیگر، تمایل دارند یک نهاد بین‌المللی بی‌طرف اختلافات آنها را حل و فصل کند اما اصل ۱۳۹ بیشتر تمایل به قوانین دادگاه‌های ملی دارد تا بین‌المللی (ص ۹۷ کتاب سرمایه).

در قانون کار، جایگاه کارگر و کارفرما به طور واضح مشخص نیست و کارفرما از داشتن آزادی عمل نسبت به حقوق مالکیت و اعطای امتیازات بی‌بهره می‌باشد. ضمناً می‌دانیم در هر کشوری نظام‌های مالیاتی نقش به‌سزایی در سرمایه‌گذاری خارجی به عهده دارند. نظام مالیاتی ما نیز به شیوه‌ای است که انگیزه‌های سرمایه‌گذاری را در سرمایه‌گذاران تقلیل می‌دهد و به‌عنوان یک مانع سرمایه‌گذاری خارجی تلقی می‌شود.

لذا با بازنگری‌ای که در قانون انجام گرفت، قانون جدید تحت عنوان قانون تشویق و حمایت سرمایه‌های خارجی با هدف: (۱) تامین قسمتی از نیازهای ارزی کشور به منظور جبران کمبود سرمایه و دستیابی به توسعه، (۲) انتقال تکنولوژی به شکل ماشین‌آلات و خدمات تخصصی، و (۳) ایجاد امنیت سرمایه‌گذاری به تصویب رسید. قانون جدید سعی کرده تا کاستی‌های ناشی از ضعف قانون پیشین در جذب سرمایه‌گذاری خارجی را جبران نموده و راهکار لازم را ارائه نماید.

بر این اساس، روش‌های مناسبی برای توسعه سرمایه‌گذاری از طریق جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی پیش‌بینی شده و مکانیزم‌های مطلوبی برای انتقال سرمایه‌های خارجی تدوین گردیده تا سرمایه‌گذاران خارجی به طور یکسان از کلیه حقوق، حمایت‌ها و تسهیلات در قیاس با سرمایه‌گذاران داخلی برخوردار شوند. از طرف دیگر، مساله نرخ ارز هم در این قانون مشخص شده است. از مشکلاتی که این قانون دارد درصد مشارکت سرمایه‌گذاری خارجی است. ویژگی‌های دیگر قانون جدید تعیین ضوابط مربوط به پذیرش سرمایه خارجی، طراحی و سازماندهی مرکز خدمات سرمایه‌گذاری خارجی، ایجاد نظام پایدار اطلاع‌رسانی در زمینه‌های سرمایه‌گذاری خارجی و پیش‌بینی شیوه مناسب حل و فصل اختلافات در خصوص سرمایه‌گذاری‌ها است. نکته مهم این قانون آن است که علاوه بر نهادهای و داوری بین‌المللی در سیستم حل اختلاف، شیوه مورد توافق طرفین را جهت حل اختلاف با امکان درج در قراردادها پیش‌بینی نموده است. باتوجه به بازنگری که در قانون قبلی اعمال گردید، قانون جدید توانست بسیاری از ابهامات را برای سرمایه‌گذاران از بین ببرد. اما هنوز هم در این قانون ضعف‌ها و مشکلاتی دیده می‌شود.

سرمایه‌گذارانی که با هدف صادرات اقدام به سرمایه‌گذاری می‌کنند، ترجیح می‌دهند در کشورهایی سرمایه‌گذاری کنند که حداقل عضو سازمان جهانی تجارت یا اتحادیه‌های منطقه‌ای باشند چون عضویت در سازمان جهانی تجارت موانع تجاری بین کشورهای عضو را تا حد بسیار زیادی کاهش می‌دهد. یکی دیگر از موانع زیرساختی، مناسب نبودن سیستم حمل و نقل در کشور ماست از جمله کوتاه بودن راه آهن نسبت به سایر کشورها، فرسوده بودن لوکوموتیوها و هواپیماها و به طور کلی وسایط نقلیه ریلی، هوایی و جاده‌ای. به طور مثال ناوگان جاده‌ای ما اجازه ورود به خاک کشورهای اروپایی را

ندارند. بیشتر بنادر ایران هم عوارض سنگینی دارد و از نظر تجهیزات و بارگیری نسبت به کشورهای هم‌جوار در سطح پایینی قرار دارد. یکی از راه‌های موفقیت‌آمیز جذب سرمایه‌های مستقیم خارجی اجرای سیاست‌های آزادسازی و خصوصی‌سازی است. کشور ایران دارای اقتصاد دولتی

سرمایه‌گذاران بیشتر تمایل دارند که قوانین بین‌المللی حاکم بر سرمایه‌گذاری در کشور باشد و از طرف دیگر، تمایل دارند یک نهاد بین‌المللی بی‌طرف اختلافات آنها را حل و فصل کند.

می‌باشد. بهره‌وری فعالیت‌های اقتصادی آن نیز پایین است.

در واقع، اگر در یک کشور شرایطی به وجود آید که سرمایه‌گذار خارجی سرمایه خود را به یک کشور خاص انتقال دهد و خود به فعالیت در بخش خصوصی بپردازد، باعث می‌شود که سرمایه بیشتری جذب شود. همچنین سرمایه‌گذار در سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی خود مسوول سود و زیان خود می‌باشد و تنها باید از طریق قانون سرمایه‌های خارجی عملکرد سرمایه به مکانیزم بازار واگذار شود. از طرف دیگر، حضور سرمایه‌گذاران خارجی به افزایش کارایی در اقتصاد کمک می‌نماید.

در کل، قوانین دست و پاگیر دولتی و دخالت دولت در اقتصاد از طریق کنترل حقوقی و غیره باعث کاهش آزادی اقتصادی در کشور گردیده است. از مواردی که در جذب سرمایه‌گذاری خارجی موثر می‌باشد، ایجاد مناطق آزاد تجاری است که سرمایه‌گذاری در آن از سایر مناطق آزادتر می‌باشد، ولیکن در ایران در این زمینه

محدودیت‌های زیادی وجود دارد. در شهرهایی که مجهز به تاسیسات زیربنایی و شهری مثل آب و برق و ارتباطات راه دور، فرودگاه و تاسیسات بندری هستند، سرمایه‌گذاری موفق‌تر خواهد بود. قوانین مناطق آزاد ایران مدام در حال تغییر می‌باشد و از برنامه‌های میان مدت و بلند مدت برخوردار نیست.

جمع‌بندی

باتوجه به وجود پتانسیل‌ها و توانایی‌های اقتصادی کشورمان و تمایل سرمایه‌گذاران برای جذب سرمایه خارجی با وجود مزیت‌های اقتصادی ایران می‌توان با شناسایی بهتر این مزیت‌ها جاذبه‌های فراوانی را برای سرمایه‌گذاری خارجی به وجود آورد. لذا نتیجه می‌گیریم که این امر نیازمند برنامه‌ریزی دقیق برای تشکیل بانک‌های اطلاعاتی و سایت اینترنتی و استفاده از سایر امکانات تبلیغاتی برای معرفی پتانسیل ایران در طرح‌های عمده سرمایه‌گذاران در جهان است. براساس گزارش سالانه سازمان تجارت و توسعه سازمان ملل متحد (آنکتاد) در سال ۲۰۰۱، شاخص عملکرد و شاخص پتانسیل جذب سرمایه‌گذاری خارجی در ایران نشان داده است که کشور ما در جذب سرمایه مستقیم خارجی در سال‌های ۱۹۹۸ تا ۲۰۰۰ در میان ۱۴۰ کشور رتبه ۱۳۵ را داشته است لذا می‌توان نتیجه گرفت که عملکرد جذب سرمایه‌گذاری در ایران نسبت به توانایی‌ها و پتانسیل جذب این گونه سرمایه‌ها پایین است که باید مورد توجه قرار گیرد.

از جمله موانعی که در جلب سرمایه‌گذاری خارجی در کشور ما وجود دارد، یک سری ابهامات در بعضی از اصول قانون اساسی نظیر اصول ۸۱ و ۴۴ و ۱۳۹ می‌باشد. گرچه با بازنگری در قوانین جلب و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی مصوبه ۱۳۳۴ و تغییر آن به قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی در سال ۱۳۸۱ بسیاری از ابهامات

برای سرمایه‌گذاران روشن شد اما هنوز مشکلاتی در این قوانین برای سرمایه‌گذاران وجود دارد. تجربه کشور چین در مورد سرمایه‌گذاری خارجی که با موانع قانونی روبرو بود، حاکی است که این کشور با انجام اصلاحات قانونی که از سال ۱۹۷۸ آغاز کرد، توانست ۴۰ درصد از ۹۰ درصد سرمایه‌هایی که وارد آسیا شد را به تنهایی جذب نماید. در کشور ما نیز می‌توان با تغییر برخی از قوانین، ابهامات موجود برای سرمایه‌گذاران را تا حد امکان کاهش داد یا از میان برد. سرمایه‌گذار خارجی برای اینکه سرمایه خودش را در بخش مشخص فعال سازد، برای بالا بردن کیفیت کار خود باید از اختیارات مدیریتی در این زمینه برخوردار باشد. باتوجه به این که قانون مالیات یک قانون قدیمی بازدارنده است و ابهاماتی را برای سرمایه‌گذار به وجود می‌آورد، پیشنهاد می‌شود برای رفع این مانع و شفاف تر کردن آن اقدام شود.

به علت اینکه بازار سرمایه در ایران بسته است و خارجی‌ها اجازه ورود در بازار اوراق بهادار را ندارند، باید به این نکته توجه داشته باشیم که می‌توان بازار بورس را با ریسک کمتر سرمایه‌گذاری، سودآورتر کرد که به پس انداز سرمایه‌گذاری بیشتر منجر شود. پیشنهاد می‌گردد با اصلاح مقررات، اجازه سرمایه‌گذاری در بورس به خارجی‌ها داده شود ولی برای جلوگیری از تجربه کشورهای آسیای جنوب شرقی باید ورود و خروج سرمایه از ثبت و نگهداری حساب برخوردار باشد.

باتوجه به این که مناطق آزاد ایران قابلیت جذب سرمایه‌گذاری زیادی را دارا هستند اما به دلیل نداشتن زیرساخت‌های مناسب سرمایه‌گذاران حاضر به سرمایه‌گذاری در این مناطق نیستند. از جمله مشکلات زیرساختی عدم عضویت ایران در سازمان جهانی تجارت می‌باشد. با در نظر داشتن این نکته که عضویت در این سازمان می‌تواند برخی از مشکلات جذب سرمایه را برطرف کند اما باید به این نکته توجه داشت که عضویت در این سازمان می‌تواند مشکلات متعدد دیگری

را نیز به وجود آورد.

باتوجه به اینکه ایران باید خود را با شرایط این سازمان هماهنگ کند که از جمله آنها رفع موانع گمرکی و اجازه ورود کالاهای سایر کشورهای عضو می‌باشد، کشور ما نمی‌تواند در بخش صنعت با کشورهای دیگر رقابت کند لذا مشکلاتی را در سطح داخلی به وجود خواهد آورد. تا زمانی که صنایع ما از کیفیت بالا و قابل رقابت با سایر کشورها برخوردار نشود، عضویت در این سازمان بی‌فایده است.

ایران باید از طریق توسعه و بهبود روابط

**در قانون کار، جایگاه کارگر
و کارفرما به طور واضح
مشخص نیست و کارفرما از
داشتن آزادی عمل نسبت به
حقوق مالکیت و اعطای امتیازات
بی‌بهره می‌باشد.**

سیاسی با کشورهای اسلامی موجب تقویت و همکاری کشورها در منطقه شود. از این طریق، بستر مناسبی برای جذب سرمایه‌گذاری در این کشور فراهم می‌شود. باید به این نکته توجه کنیم تا زمانی که دارای اقتصاد کاملاً دولتی هستیم، نباید انتظار جذب سرمایه به کشور را داشته باشیم زیرا سرمایه‌گذاران تلاش می‌کنند که در کشورهایی که دارای سیاست آزادسازی (مقررات‌زدایی و خصوصی‌سازی) هستند، سرمایه‌گذاری کنند. کشور ما در بخش خصوصی از قابلیت جذب سرمایه‌گذاری خارجی برخوردار است اما این بخش توانسته است موفقیت‌چندانی را کسب کند. علت آنرا باید در این دانست که بخش خصوصی در کشور ما هنوز جایگاه اصلی را پیدا نکرده است، به همین علت سرمایه‌گذاری مناسبی جهت توسعه و پیشرفت این بخش انجام نگرفته است. باید بیشتر به این بخش بها

داده شود.

باید به این نکته توجه کنیم که چون سرمایه‌گذاری داخلی مکمل سرمایه‌گذاری خارجی است، تا زمانی که این سرمایه‌های داخلی جایگاه اصلی خود را در کشور ما پیدا نکنند، نمی‌توان انتظار ورود سرمایه خارجی به کشور را داشته باشیم. برای اینکه محدودیت‌های بیرونی را بشناسیم، باید شناخت کافی از نظام بین‌المللی کنونی و چالش‌های ایران با این نظام داشته باشیم. در حال حاضر، مهمترین چالش، بین ایران و آمریکا است. این مشکل در ابعاد مختلف در سیاست ایران تاثیرگذار بوده و باعث تشنج فراوان در روابط بین‌المللی ایران شده است. باید توجه داشت که پیوستن به نظام بین‌المللی باعث بهبود روابط ایران با سایر کشورها خواهد شد.

منابع و مأخذ:

- ۱- سرمایه‌گذاری خارجی (فرصت‌ها و چالش‌ها) تهیه و تدوین: موسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد. کارشناس: منصور عباسی سال ۱۳۸۳
- ۲- اقتصاد ایران ۱۳۷۸ (مجله اقتصادی ایران)
- ۳- سرمایه‌های فیزیکی خارجی و روش‌های جذب آن (معاونت امور اقتصادی) - وزارت دارایی مسوول اجرای طرح تحقیق: (احمدرضا انصاری و جمعی از کارشناسان)
- ۴- قانون و آیین نامه جلب و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی مصوب ۱۳۳۴ / وزارت اقتصاد و دارایی
- ۵- قانون و آیین نامه تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران
- ۶- گزیده‌ای از چند خبر و اطلاعات اینترنتی از سایت آفتاب
- ۷- تاثیر سرمایه‌گذاران مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی برخی از کشورهای در حال توسعه (پایان نامه فاطمه نظیفی)

تهیه‌کنندگان: زهرا کاکاوند- آذر بهمنی‌فر

